

ЩОБ НЕ ВИРІС ІЗ СИНА «СВИН»

Тетяна ГУРЛЕВА, психолог Інституту психології ім. Г. Костюка, м. Київ

Не так давно натрапила на відео. Агресивна поведінка підлітків на уроках, причому у різні часи і в різних країнах. Це про тих дітей, яких називають важкими, важковиховуваними, проблемними, дезадаптованими. І я подумала, адже вони, отакі, не взялися нізвідки. Щось або хтось дозволив зіслизнути на шлях, де авторитетом стає груба сила до всіх людей, а особливо до дорослих.

Адже конкретний учитель, котрий стоїть біля дошки і пояснює фізичні закони, не надавав підліткам «азів» жорстокості та брутальності. Він не показував приклад, і не кидався в учнів стільцями, і не плював у них із трубочки. А вчителька, класний керівник, усім своїм виглядом виявляє розгубленість, коли її вихованець тикає пальцем їй у обличчя, схрестивши ноги на учительським столі! Вона цього не навчала!

Подібна поведінка, таке ставлення до іншої людини та неповага, врешті-решт, до самого себе, насправді виховані ще в дитинстві, у дошкільному віці. Коли батьки і вихователі, яких маля сприймає як добрих чи злих велетнів і силачів, фей і гарпій, використовуючи свою силу і владу, дають поштовх розвиткові здатності любити, співпереживати, допомагати слабкому, або ж, навпаки, «виховують» недовіру, презирство до ближніх і немічних, жорстокість і ненависть до себе. Ображена дитина може думати так: «От я виросту і покажу тобі, усім вам!.. Тоді подивимося, хто кому буде тикати у груди чи хто іншого буде лупцювати, зневажати й ображати!» Виходить, маємо те, що самі й виростили, на що витратили свій життєвий час, до чого доклали зусиль, у що вклали своє серце.

На практиці часто виходить, що важкі діти — це результат впливу «важких» дорослих, яких у дитинстві самих образили, недолюбили, не зрозуміли. Тож тим дорослим, у яких дитина бешкетує, не слухається, вчиняє «на зло», варто замислитися, чи бува не свої образу, стиль реагування, невдоволення людьми і собою вони переносять на дітей та їх світовідчуття, механізми адаптації чи неадаптації у соціальному оточенні?

Нагадаймо!

Підґрунтям для розвитку здорової психіки є відчуття дитиною, що її люблять, а також відчуття захищеності й повного прийняття значущими для неї людьми, якими спочатку є мати й батько, а потім й інші дорослі — вихователі, няня у дитячому садку тощо.

Дитина отримує певні реакції дорослих на позитивну чи негативну поведінку. Так, у випадку, коли дії малюка відповідають вимогам батьків, її хвалять, заохочують, підбадьорюють: «Молодець, синку!» чи «Гарна в мене донечка!». Та коли поведінка дитини суперечить уявленням про гідну поведінку, її дії часто-густо оцінюються як погані, непристойні, яким немає виправдання, а значить, і прощення. Ще гірше, коли така оцінка поширюється на особистість дитини і ставлення до неї загалом («Ах ти, така негідниця, й досі не витерла воду з підлоги! Ти найгірша у світі дитина!»), часто нівелюючи те позитивне й цінне між людьми, що вже було досягнуте і сформоване.

Систематичне засудливе оцінювання поведінки дитини, її якостей та рис виявляється для неї тяжкою психотравмальною ситуацією, яку вона часто переживає як таку, яку неможливо вирішити мирним шляхом. Атмосфера емоційного неблагополуччя і напруження виснажує дитячу психіку і провокує розвиток психосоматичних захворювань. У дитини можна спостерігати безсоння, погане самопочуття, млявість або підвищену дратівливість, вона скаржиться на нудоту, шлункові розлади, головний біль та інші недуги.

Випадок із консультативної практики

Чотирирічна дівчинка, постійно наражаючись на невдоволення та засудливі оцінки виховательки, вже зранку починала просити маму не відводити її до садочка, бо, мовляв, в неї болять ніжки або животик. Після того, як мати погоджувалася залишити донечку вдома і піти на дитячий майданчик, дівчинка відразу ж «забувала» про своє погане самопочуття і жваво, аж підстрибуючи, збігала поперед матері по сходинках на двір...

Турботливе ставлення до доньки з боку тата й мами, тактовна, обережна розмова з вихователькою, яка ображала дитину перед іншими дітьми, могла насміхатися над нею, пом'якшили, а згодом і зовсім усунули конфлікт, який приносив дівчинці стільки страждань і міг би серйозно зашкодити її психічному розвитку та здоров'ю.

Інший випадок

Менш вдало розв'язувалася конфліктна ситуація для п'ятирічного хлопчика. Негативні, принизливі, образливі оцінки вихователів у садку були некритично підтримані батьками. Одного дня малюк зі сльозами на очах поскаржився батькам на те, що нянечка називає його зажерливим й нечепурою (брав котлету руками і з'являвся у садок із брудними стопами) при усіх дітях групи і поставила його у куток за те, що він ще й кривлявся. «Турботливий» батько уважно вислухав і сказав: «Правильно тебе покарано. Ти і вдома такий самий. Якщо будеш і надалі зухвало себе поводити, я тебе суворо покараю». І хлопчик продовжував зі страхом відвідувати дошкільний заклад, який мав би стати для дитини теплим і затишним місцем, де б хлопчик міг добре почуватися й гармонійно розвиватися. До того ж він із острахом чекав на батьків, які забирали його з садочка і могли почути від виховательки чи няні про його якусь нову витівку.

Потрібна була спеціальна розмова з обома батьками малюка. Така бесіда врешті-решт посприяла тому, що вони стали уважніше ставитися до проблем сина, прислухатися до його скарг і побажань. Вироблення і дотримання гігієнічних навичок, вміння правильно реагувати на зауваження і прохання вихователів, залишкові насмішкваті реакції деяких дітей — все це допомогло хлопчикові впоратися із допомогою чужих дорослих із критичною ситуацією, пережити її, зробивши з такого власного гіркого досвіду плідні висновки.

В обох розглянутих випадках психотравмувальна ситуація була більш-менш вдало вирішена, негативні емоційні переживання змінилися на позитивні. І навпаки, тоді, коли дитина не може самотужки пережити свій неуспіх і позитивний ре-

зультат не досягається, вона відмовлялася від вирішення конфліктної ситуації і намагається щонайшвидше позбутися негативних емоційних переживань. Маля знаходить вихід у деструктивних формах реагування і поведінки — психологічному захисті, який може проявлятися у кривлянні, голосному реготанні, дитина може постійно казати «ні-ні-ні» або «так-так-так», показувати язика, драгувати інших дітей, вчиняти «на зло», проявляти агресивність відносно тих, хто низько оцінює її й не помічає старанність бути «хорошою дитинкою». А така поведінка, звісно, оцінюється іншими негативно, що тільки підсилює емоційний дискомфорт малюка.

У результаті поглиблення психотравмувальної ситуації, частих гнітючих переживань, безуспішності, «недієвості» захисних механізмів, що зазвичай призначені для зниження психічного напруження у будь-якої людини, у маленькій дитини можуть розвинутися заїкання, нервовий тик, енурез, неврозоподібні стани, невроз. Звідси — невпинне, неконтрольоване накопичення конфліктності, поступове спотворення характеру дитини.

Для запобігання подібним небажаним наслідкам батькам і вихователям варто звернути увагу на таке:

- сформувати у дошкільняти навички гігієни, самообслуговування, культурної поведінки і спілкування, розумової праці;

- допомогти дитині зрозуміти й оцінити свої заслуги й успіхи у будь-якій діяльності, хвалити її за найменші досягнення;

- допомогти дитині бачити непривабливі сторони свого характеру чи поведінки і нарощувати натомість позитивний досвід переживань, учинків;

- уникати несправедливих звинувачень і зауважень, які зазвичай викликають у дитини образи і навіть бажання діяти всупереч проханням дорослих;

- якомога частіше звертатися до дитини за порадою, визнавати її право на свою думку;

- надавати їй більшої самостійності та відповідальності, які у майбутньому стануть запорукою розвитку творчої ініціативності, відчуття власних обов'язку та сумління.

Вправи для дорослих

Прислухайтесь до того, що говорять діти; про що вони розмовляють, граючись наодинці з ляльками і медведиками, чи одне з одним. Попросіть їх щось вам розказати, пофантазуйте разом. Адже дитяча уява дуже багата і «жива». Дитина яскраво уявляє собі те, про що говорить, не дуже розуміючи, де закінчується реальне, а де починається нереальне, де гра, а де життя. Тому, не замислюючись, може

Розмова з фахівцем

повідати щось надзвичайно важливе про свій внутрішній світ, мрії та переживання.

Якщо дитина розповідає вигадану історію про вірних друзів, доброго татка, мудру виховательку чи про веселі прогулянки на свіжому повітрі, значить, слід замислитися — а чи так вже й добре дитині у справжньому житті, серед людей, які її оточують? Чудово, коли так воно і є. Але, можливо, дорослим необхідно внести корективи у свої взаємини з дитиною, допомогти їй відчувати себе щасливою не з огляду на майбутнє, а тут і тепер? Може, саме зараз слід поспішити забезпечити їй коло ровесників, продумати й влаштувати цікаве сімейне дозвілля, разом із малим опанувати нову гру, почитати добру і щиру казку і зіграти нею реальне життя дитини?

Якщо маля не вміє товаришувати? У дитячому садочку, на майданчику варто організувати заняття, ігри таким чином, щоб ця дитина могла проявити свої здібності та щоб інші дітлахи оцінили її гарні риси і полюбили її. Треба також самим поставитися до дій дитини з непідробною шанобою. Адже зневага до конкретного малюка, на жаль, часто-густо формується з вини нянечки, вихователя, будь-кого, хто весь час перебуває з нею та впливає на її оцінки самої себе і своїх друзів.

Особистим доброзичливим ставленням вихователь у дошкільному закладі, а поза ним — будь-хто із членів сім'ї, сприятиме визнанню дитини іншими дітьми. Неуважний, незрілий дорослий хіба що ускладнить й без того тяжке становище хлопчика чи дівчинки у групі ровесників.

Уявімо собі сцену

«Чого ти знов запізнилася, Оксанко? — вороже зустрічає у групі дитсадка дівчинку її нещодавня подружка. — Тебе ж вихователька за це весь час сварить, а ти знов таки пізно прийшла. Найгірша за всіх дітей! Фу! Ми з Ірою не будемо з тобою дружити!»

Можна тільки уявити той смуток і хвилювання Оксаночки, що огорнули її душу. Адже це — жива тендітна істота, яка прагне любові та захисту, що мають забезпечити мудрі й сильні дорослі. До речі, часто батьки можуть зарадити цій ситуації, адже саме з їх вини дитина деколи запізнюється у садочок. Але найчастіше тягар «вирішувати — не вирішувати» життєву колізію випадає, на жаль, на малечу. «Мене ніхто не любить, діти не хочуть зі мною дружити! Вихователька весь час робить мені зауваження! Няня надто прискіплива і підозрює мене у всіх смертних гріхах!» — типовий крик душі дитини, яка сама не зуміла і котрій не допомогли бути й почувати себе на рівні з іншими дітьми, спокійно і впевнено, «свою серед своїх», тою, якою пишуться і яку люблять.

Психологи зауважують: до числа непопулярних дітей, тих, кого цураються, женуть, входять діти, яких не люблять (або «не бачать») самі вихователі і батьки. Так само ставлення «першої вчительки» до дитини має вирішальний вплив на стосунки учнів вже на початку шкільного навчання. Від цього значною мірою залежить, чи може першокласник пережити всі труднощі навчання і спілкування з однокласниками, чи стане важким учнем-початківцем, а згодом — й некерованим підлітком.

ІНДЕКС

91490

Дитячий садок: фахівець. Комплект

у складі: газети «Дитячий садок», «Дитячий садок. Бібліотека», «Дитячий садок. Управління», «Дитячий садок. Мистецтво», «Психолог дошкільця»

Всеукраїнська газета
для психологів, вихователів

ШКІЛЬНИЙ
СВІТ
ЕКСПЕРТ
у галузі освіти

За сприяння Національної
академії педагогічних
наук України

www.osvita.ua

Психолог ДОШКІЛЯ

№ 3 (56), березень 2014

Видається із серпня 2009 року 1 раз на місяць

Звичайне диво.
Пізнавальна
діяльність

Промінці настрою.
Адаптація
дошкільників

Усе залишає слід.
Ессе

Плекайте дівчинку

Щороку в березні ми обов'язково згадуємо ЖІНКУ. Хочемо чи ні, а свято 8 Березня нагадує нам, що ми — сьогодні особливі: нас треба вітати, дарувати подарунки, говорити приємні та ласкаві слова. І майже кожна жінка думає: «Ну чому так не кожен день!» І у багатьох спадає на думку: може, не треба і в цей день Так нас Любити?!

90 % осіб чоловічої статі виховують саме жінки: і в сім'ї, і в садочку, і у школі, і в гуртках. І виникає запитання, коли ми губимо це зворушливе ставлення до Жінки? Коли це нас перестають помічати, шанувати, говорити, які ми най-най... І мені дуже хочеться, щоб в дитячому садочку ввели спецкурс на кшалт «Я і Жінка», де б дівчаток вчили дбайливо ставитися до свого «Я», поважати себе, плекати в собі майбутню Жінку. А хлопчиків навчали б із гідністю ставитися до юної леді, матері, чужої бабусі в метро. А якби ж цей спецкурс, та ще й у школу...

Я розумію, що це поки що не виходить за рамки мрії. Але ми, психологи, маємо вже зараз щось робити для цього. І наша газета в березні виходить дещо оновленою. Сподіваємося, що вам вона сподобається, оскільки ми дуже старалися.

Ми пропонуємо вам для роботи з вихователями статті про психологічне самопочуття та професійне вигорання (щоб наші виховательки не забували, що вони, перш за все — жінки). На сторінках нашого видання власними роздумами про складнощі у вихованні дітей поділяться відомі психологи та письменники.

А в рубриках вікових категорій ви знайдете розробки практичних занять.

І насамкінець. Люби жінки! Зі святом Весни, Краси, Усмішок! Нехай у вашому житті завжди буде місце Святу, а чоловіки навколо нагадуватимуть вам про нього щодня!

Ваша Тетяна ШАПОВАЛ

ЗМІСТ

- 4** **Ольга Малікова.** Діти з особливими освітніми потребами. *Робота практичного психолога та вихователя*
- 6** **Тетяна Гурлсва.** Щоб не виріс із сина «свин»
- 9** **Олена Дроботій, Марина Кривоніс.** Взаємодія практичного психолога та методиста. *Семінар для методистів та практичних психологів ДНЗ*
- 18** **Тетяна Кузнецова.** Психологічне самопочуття вихователя. *Семінар із елементами тренінгу*
- 22** **Ольга Шкодїна.** Програма «Звичайне диво». *Розвиток пізнавальної сфери дітей молодшого дошкільного віку*
- 29** **Наталія Нев'якіна.** Промінці настрою. *Адаптаційно-розвивальні заняття для дошкільників*
- 40** **Світлана Болдарєва.** Соціально-комунікативний розвиток дошкільників
- 50** **Віра Вигонна.** «Настрій мого дня». *Заняття з розвитку емоційного інтелекту*
- 53** **Наталія Цибуля.** Усе залишає слід
- 55** **Давид Рассказов.** Чего в действительности ждет от нас ребенок

ЧИТАЙТЕ В НАСТУПНОМУ НОМЕРІ:

Психолог
ДОШКІЛЯ

Ірина КОВБ.

Комунікативна компетентність вихователя

Давид РАСКАЗОВ.

Возрастные страхи детей

Тетяна ОЛІЙНИК.

Зрозуміти і допомогти (вкладка)